

ხელოვნება და ეროვნული საზოგადოებრივობა

კაი ხანია საზოგადოთ რუსეთში და ჩვენს საზოგადოებაში მეტად საგულისხმეირო კამათია გამართული, მეტად მნიშვნელოვანი ლიტერატურული ხმაურობაა ამტდარი ხელოვნების საითვისების შესახებ. ყველა, ვისაც კი რამე გაეგება ან არ გაეგება.—დიდიან პატარაში—ამ საყანს ჩიჩქნის და უტრიალებს და თავისებურათ უძებნის თავსა და ბოლოს. სიმართლე უნდა ითქვას, საერთოდ ამ კამათში ბევრი უთავბოლოა და უგზოუკვლობაა, ბევრი სიმყვანე, მოუფიქრებლობა და ვადამაშვებაა. ამ საყოველთაო ხმაურობაში ძალიან ხშირათ ყალბი და ხრანწიანი ხმები ისმის, რაც ბოლოს და ბოლოს ყველაფერს პრევს და აუფეშურებს.

მაგრამ, მიუხედავათ ამისა, ეს მოვლენა ყოველ შემთხვევაში კარგის მომასწავებელია. და ეს არა იმიტომ, რომ იგი ვითომ თავის თავად, დღევანდელი „ლიტერატურული ომების“ პროცესში წარმოშობს რაღაც სრულიად ახალს, სრულიად დამოუკიდებელს, სრულიად თვითმყოფსა და თავისთავადს ხელოვნებასა და ლიტერატურას.—ეს უბრალოდ თავის მოტყუილებაა,—არამედ იმიტომ, რომ ამ საკითხების შესახებ დრე თუ გვიან უფრო სწორი შეხედულება დამკვიდრდება ხალხის მოაზროვნე ნაწილში და ძლეულ იქნება ის ძირითადი ყალბი აზრები, რომელიც მაჯლაჯუნასავით აწევს დღეს მრავალთა გონებას. ძველი ამბავია: „აზრი რომ აზრსა ხედებაო, სიმართლე გამოჩნდებაო“. და ეს სიმართლე შემდეგ ავად თუ კარგათ თვითონვე გაიკავებს და გაიანება გზას ცხოვრებაში.

ხელოვნების და მისი მნიშვნელობის გამორკვევა პროლეტარიატის და საერთოდ ხალხის სოციალურ ცხოვრებაში იმ გვარ საკითხთა რიცხვს ეკუთვნის, რომელთა ვადაწყვეტა ნაუცხათევი კლამის მოსმით და მზა-მზარეული რეკეტების საშუალებით ყოველად შეუძლებელია. სახელდახელოთ, მოდაში შემოსული, ხელოვნების გამარტივებული „ფილოსოფია“, რომლის მიხედვით ყოველი ხელოვნების ნაწარმოებია ან „ჩვენი“ უნდა იყოს ან „სხვისი“, ან ამ კლასს უნდა ეკუთვნოდეს, ან იმ კლასს,—შფომაზრობას სასესებით ვერ გაგვიშუქებს, მოკადრებულ წრეს ვერ გაგვირღვევს. აქ მეტად რთული პრობლემაა, რომელიც მთელ კულტურულ-ის-

ტორიულ მსვლელობასთან არის დაკავშირებული და მოითხოვს ორგანიულ განხილვას მთელი თავისი სისასისით და სიღრმით. ნამდვილად სწორეთ ეს ორგანიული ისტორიულ-ევოლუციური თვალსაზრისი არაა მომარგებელი ხშირათ თანამედროვე მსჯელობაში საზოგადოთ კულტურის და საკეთილე ხელოვნების საკითხის შესახებ. ამ სფეროში დიდი ენათ-ალრგევაა. ეს ემჩნევა არა მარტო სხვადასხვა პოლიტიკურ-სოციალური მიმართულებებს, არამედ ერთი და იმავე მიმართულების სხვადასხვა ჯგუფებს და წარმომადგენლებსაც.

მოსალოდნელი იყო თავიდანვე ამ მნიშვნელოვანი საგნის შესახებ არხებითად აზრის ერთნაირობა დამყარდებოდა თუნდაც საზოგადოთ მარქსისტებს შორის. მაგრამ ეს ასე არ არის.

ეს თვალნათლიე იქნება ყველასათვის, ვინც კი მოიგონებს „პროლეტარული კულტურის“ გარშემო აბეჭოთ პრინციპიალურ პოლემიკას რუსეთში ერთი მხრით პლექანოვსა და პლექანოვსა და მეორე მხრით პოვანოვ-ლენჩანსკის მომხრეთა შორის. მაშინდელი პოლემეიკები ლენინის მეთაურობით ამ საკითხში პირველთა პოზიციას იკავდენ და სასტიკათ ილაშქრებდენ ძალთ „გამარტხებულო“ „ვეპროდის“ ჯგუფის წინააღმდეგ.—ამასვე ამტიკებს რუსეთის დღევანდელი ლიტერატურულ ჯგუფთა ბრძოლა და ჩვენებური ლიტერატურული გამოსვლები და დისკუტები.

საზოგადოთ უნდა ვთქვათ, რომ ხელოვნების საკითხში, ცოტაოდენის ცვლილებით, მეორდება იგივე, რაც მოხდა ეროვნული საკითხის ევოლუციკაში. თავდაპირველად ეროვნული საკითხის გაბაბრებება, ერის უფლებების უარყოფა, ნაციონალური ნილიზმი ბოლოს ეროვნული საკითხის აღიარებად და ერის უფლებების აღდგენის ფაქტორითაენად გადაიქცა. და ყოველივე ეს ხდებოდა რევოლუციური მარქსიზმის და პროლეტარიატის კლასური ინტერესების სახელით.

დღეს ზოგაერთი იმავე მარქსიზმის და პროლეტარულ-კლასური მოთხოვნების სახელით მზად არიან სრულიად უარყოფ წარსულის სულიერი კულტურა, მისი პოეზია და ლიტერატურა, როგორც რეაქციონური ნაშთი და „ბურჟუაზიული იდეო-

ლოგია“. ეს, მეტი რომ არა ვთქვათ, ყოველ შემთხვევაში უდიდესი გაუგებრობაა. ვინაიდან ეს გადმონაცემი კულტურა ერთადერთი კულტურაა, რომელთანაც საქმე აქვს მომავლის გამოშვებს—ახალ საზოგადოებრივ ძალას. მხოლოდ ამ გადმონაცემი „ბურჟუაზიული“ კულტურის ახალ პირობებში განვითარებით შეიძლება წარმოიშვას მომავალი განვითარებული საზოგადოების კულტურა. ასეთი განვიხილოთ ისტორიისანი, როგორც საერთოდ კულტურის, ისე კერძოდ ხელოვნების და ლიტერატურის განვითარების სფეროში.

მხოლოდ ამგვარი გაგებით ეძლევა აზრი და მნიშვნელობა ევრო-წყობილ „კულტურული მემკვიდრეობის“ მიღების საკითხს. თუ ამ დარგში ყველაფერი დაანგრით და უარყავით,—მაშინ სამემკვიდრეო და თავსატეხი აღარა დარჩება რა. ხოლო თუ „მემკვიდრეობას“ მიიღებთ, ცხადია იმით, რომ მისი წიაღიდან და მის ნიადაგზე აღმოაჩენთ ახალი კულტურა. ახალი სულიერი ცხოვრება. ახალი ხელოვნება. აქ დაუტელია ისტორიული თანმიმდევრობა, კულტურის განვითარების მთლიანობა და ბუნებრივობა. ისტორიულად ყოველ გამარჯვებულ კლასს რომ უარი ეთქვა წარსულის კულტურის და ხელოვნების მიღებაზე და თავიდან დაეწყო სუვერენი, დღეს ერი და კაცობრიობა ველურ მდგომარეობაში იქნებოდა. მას არ ექნებოდა არავითარი კულტურა.

ტროცკი ერთ თავის საყურადღებო სიტყვაში *) ამბობს: პროლეტარიატი, რა თქმა უნდა, მიიღებს ბურჟუაზიული საზოგადოების მეცნიერულ და კულტურულ მემკვიდრეობას, მაგრამ ამ მიღების დროს იგი იბრძოდება ენალებს ძველი რომის „საინვენტარო“ მემკვიდრეობის უფლებით, ე. ი. აირჩევს—უსარგებლოს, გამოუსადეგარს უკუაგდებს და მხოლოდ თავის სასარგებლოს და გამოსადეგს მიიღებს გადმოცემულ მემკვიდრეობიდან.

სამართლიანი შენიშვნაა, მაგრამ იგი შეეხება ყოველ კლასს, ყოველ ერთი მეორეს მომდევნო საზოგადოებრივ ჯგუფს, ყოველ შემდგომ თაობას. ვინ იქნება სულელი გადმოცემული მემკვიდრეობიდან უსარგებლო და მანებელი აირჩიოს. ეს თავის თავად ცხადია და, ვფიქრობ, რაიმე ახალს არ უნდა შეიცავდეს საკუთრივ პროლეტარიატის მიმართ. ეს არავითარ შემთხვევაში არ სწყევს ისტორიული კულტურის მემკვიდრეობითი კავშირს, არ არღვევს იმ ორგანიულ ურთიერთობას, რომელიც ახალსა და ძველს კულტურას შორის არსებობს.

საქმე ის კი არ არის, გამოსადეგია თუ არა ძველი კულტურის განძები,—საქმე ისაა, საჭიროა თუ არა ახალი დროის, ახალი ქვეყნის კულტურა,—ამბობენ ზოგიერთები.

რადა თქმა უნდა, საჭიროა ახალი დროის, ახა-

ლი ურთიერთობის და ახალი ქვეყნის კულტურა: ყოველ ქვეყანას და ყოველ ეპოქას თავისი კულტურა ახასიათებს. მაგრამ საქმე ისაა, რომ ეს „ახალი კულტურა“ Volens nolens ძველს კულტურაზე იქნება დამყნელი, იგი ძველი კულტურის საზოდან უნდა წარმოიშვას და განვითარდეს, ძველი კულტურის საძირკველზე უნდა ამოშენდეს.—ვინაიდან „თუ საძირკველი დანგრეულია, მაშინ კედლების ამწეებისთვის ყოველი შრომა დაკარგულია“.

ახალი კულტურა,—რაც გინდათ დაარქვით მას: პროლეტარული თუ ზოგადკაცობრიული,—აუცილებლათ „კანონზომიერი განვითარება“ უნდა იყოს იმ კულტურის, რომელიც კაცობრიობას შეუშინა ენება და დღევანდლამდე. პროლეტარიატი მხოლოდ მაშინ შეასრულებს თავის ისტორიულ მისიას და დააკვირვინებს თავის გამანათიესუფლებელ საქმეს, როცა იგი ვაკულტუროსნდება ამ სიტუაციის ღრმა მნიშვნელობით და ამაღლდება, როცა იგი სავსებით შეითვისებს წინათ არსებულ კულტურას და დაეუფლება მას. უამისოდ არაა წინსვლა და განვითარება. რაც კულტურაზე ითქმის საერთოდ, იგივე უფრო მეტის სიმტკიცით და დაბეჯითებით შეიძლება განმეორდეს ხელოვნების შესახებაც.

ჩვენ კარგათ ვგვისმის, თუ როგორ კულტურულ-საზოგადოებრივ პირობებში ვითარდებოდა ხელოვნება ისტორიულად. ისიც კარგათ ვიცით, თუ როგორ იყენებდა ამა თუ იმ ეპოქაში ესა თუ ის გაბატონებული კლასი საერთოდ მიუღს კულტურას და სახელდობრ—ხელოვნებას, როგორ სარგებლობდა ამიო საზოგადოების უფლებამოსილი პრივილეგიური უმცირესობა. მაგრამ აქედან ის დასკვნა არ გამოიყვანება, ვითომ გაბატონებული კლასების დაცემას თან უნდა მოყვებოდა ხელოვნების დაცემა. ეს დიდი უაზრობა იქნებოდა. მერინგის მოსწრებულ შენიშვნით, გაბატონებული კლასების დაცემასთან ერთად ხელოვნება დაეცემა, მაგრამ დაეცემა არა როგორც ხელოვნება, არამედ, როგორც პრივილეგია. მაშინ გადაიქცევა იგი იმად, რადაც უნდა იყოს და რაც არა ნამდვილათ თავისი შინაგან ხასიათით.—საზოგადოებრივ კუთვნილებად, მთელი ხალხის ხელოვნებად.

ხელოვნება არა ჰგავს დრომოკმულ პოლიტიკურ ინსტიტუტს, გადასავარდნ პოლიტიკურ წყობილებას, რომლის მოსპობის შემდეგ მხოლოდ არა სასიამოვნო მოგონება-ღა რჩება შთამომავლობაში. ყოველი ახალი გამანათიესუფლებელი მოძრაობა საბოლოო ანგარიშით გზას უხსნის ხელოვნურ შემოქმედებას და აფართობს მისი გავლენის საზოგადოებრივ კალაპატს. სოციალური რევოლუციონი კი არ სპობს ხელოვნებას,—ამ ერის მრავალ საუკუნოვან სულიერ საუნჯეს,—არამედ ანთავისუფლებს და აზოგადებს მას. სწორედ ამ აზრით ესმოდა ერთს დროს დიდებულ რ. ვანგერს ხელოვნების და სოციალური რევოლუციონის ურთიერთული კავშირის აუ-

*) მენდელეევის სახელობის ქიმიკოსთა შენახველ ყრილობაზე მოსკოვში.

ცილებლობა (მისი „Die Kunst und die Revolution“). ამ გვარადვე ესმოდათ და ესმით ამ ურთიერთობის საკითხი კაცობრიობის უდიდეს რეფორმატორებს.

ხელოვნება დღეს ხელმისაწვდომია საზოგადოების სულ უმცირესი ნაწილისათვის. საჭიროა, რომ ის ხელმისაწვდომი გახდეს მთელი საზოგადოებისათვის. ხელოვნება უნდა ეკუთვნოდეს ხალხს და არ უნდა იყოს გადაქცეული მხოლოდ მოსახლეობის ერთი ნაწილის, ერთი სოციალური კლასის პრივილეგიად. ეს ძალიან ძველი მოთხოვნაა. იგი ბრ. ვილეს თქმით, ისმოდა ჯერ კიდევ ძველს საბერძნეთში. იგი ისმოდა აგრეთვე გვერდერის, ლესინგის, გოეთეს და შილერის დროს. ძველ ბერძნეთის ეს ნაციონალური მოთხოვნილება იყო. გერმანულ კლასიკოსების დროს იგი ემყარებოდა იმ მოსაზრებას, რომ არტისტიული კულტურა ანეითარებს ზნეობრივ კულტურას. თანამედროვე განმათავისუფლებელი ხანა სხვა თვალთახედვის ისრით ხელახლა აყენებს ამ საისტორიო მნიშვნელოვან მოთხოვნილებას.

ხელოვნება უნდა ბატონობდეს არა მარტო მუზეუმებში და ხელოვანთა სახელოსნოებში, არამედ ქუჩაზედაც, ბუნების წიაღში, სამარადლეო ცხოვ-

რების სულ უმნიშვნელო საგნებშიაც. მას შეუძლია ყველაფერი გააბრწყინოს თავის სინათლით, ყველაზე გადაახალისოს, ყველაფერს დაასვას თავის გამაკეთილშობილებელი დაღი. ხალხთა ცხოვრებაში ყველაზე უფრო ბედნიერი იყო ის ეპოქები, როცა ჩვეულებრივი სამკაულის უბრალო ნაწილებიც კი განირჩეოდნენ თავის სილამაზით და მოხდენილობით. თუ ახლანდელ საუკუნეში ხელოვნება მოწყვეტილია ჩვეულებრივ სამარადლეო ცხოვრებას, ამის მიზეზია კაპიტალისტური წესწყობილება, რომელმაც ხალხში ესთეტიური მიდრეკილება ჩაჰკლა და მისი ცხოვრება ერთიანათ მახინჯ, ულამაზო პირობებში ჩააყენა (დესტრე).

აქედან აშკარაა, თუ რა ევალემა ახალ დროს და ახალ გარემოებას ცხოვრების და ხელოვნების დარღვეული კავშირის აღსადგენათ, რა მისსია უნდა შეასრულოს გამათავისუფლებელმა მოძრაობამ ხელოვნების და ხალხის დასაახლოვებლათ.—როგორი ევოლიუცია უნდა მოხდეს, რომ ხელოვნების მადლი და შუქმფინარობა საყოველთაოთ მოველინოს ერის გამთელებულ სულსა და გულს.

ნ. სამარაძე.

(ს. 35) ს. 13-14